

УДК 323.1

ББК 66.5

У ПОШУКАХ НОВОГО ВИМІРУ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

*(думки з приводу виходу у світ монографії Оксани Липчук
«Інституційні засади реалізації прав національних меншин в Україні»)*

І. С. Монолатій

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57;
тел. +380 (342) 59-61-46; e-mail: iwan.monolatiij@gmail.com*

Політична сфера суспільства була і є вагомим чинником у етнонаціональних взаєминах упродовж ХІХ – на початку ХХІ ст., що свідчить про їхню тісну взаємозалежність. Однак співвідношення етнонаціональної і політичної сфер суспільства ніколи не було простим, зумовлюючи не лише низку суперечностей, але й конфліктних ситуацій. У більшості випадків етнополітичні процеси стали джерелом конструктивного державотворення, прогресу, оновлення суспільства на демократичних засадах та його культурного піднесення. Тому взаємовідносини етнонаціональної і політичної сфер, залежно від їх характеру, поєднують і конструктивний потенціал, і небезпеки дестабілізації, породжуючи необхідність їхньої оптимізації.

Неупереджене вивчення проблем політичних інститутів та процесів передбачає, що будь-яка поліетнічна держава потребує вироблення продуманої й ефективної сучасної державної етнонаціональної політики. В нашій державі з самого початку проголошення її незалежності у 1991 р. майже усі політичні сили та державні структури розуміли актуальність конструктивного впливу на етнонаціональну структуру суспільства з метою узгодження інтересів усіх суб'єктів етнополітичних взаємин, формуючи інституційні, правові, політичні та соціально-культурні засади державної етнонаціональної політики. Відтак здійснення етнонаціональної політики в Україні не може не спиратися на позитивні загальноєвропейські стандарти, підґрунтя яких було закладено упродовж ХХ ст. Але тут слід зробити застереження, що у зарубіжній практиці накопичено як позитивний, так і негативний досвід. Оскільки новітні етнополітичні виклики є злободенними для багатьох держав, особливо для тих, які переживають етап становлення їхніх політичних систем та державної політики, то політичний аналіз на рівні окремої держави може бути ефективним лише за умови його включеності у глобальні та регіональні виміри.

Саме тому для нашої держави – державна етнонаціональна політика – це та сфера, яка забезпечує основні підстави її цілісності, зокрема,

завдяки тому, що основа її державної території – це ареал розселення української етнічної нації, і водночас саме тут є низка чинників, головню історично-політичних, які містять небезпеки деструктивних збурень. Така ситуація підтверджує необхідність активних дій з боку держави та інших суб'єктів міжрегіональних взаємин у напрямі гармонізації цих взаємин шляхом підсилення дії позитивних чинників поведінки/ініціатив держави й етнонаціональних меншин і погашення негативного впливу інших. А що всебічний політологічний аналіз передбачає дослідження всіх складових етнополітичної системи держави та їхніх співвідношень, то стратегічно важливою бачиться нам реалізація принципу перехресного аналізу через дослідження впливу державної етнополітики на політизацію етнічності і, навпаки, політизації етнічності на етнополітику.

До того ж головним викликом незалежності України, її територіальній цілісності виступають не стільки самі по собі етнічні чинники, скільки деструктивні дії окремих політизованих регіональних еліт, котрі з метою мобілізації прихильнішого до них електорату штучно загострюють питання мовної, регіональної політики, міжконфесійних відносин, впливу зовнішніх збудників на ситуацію в Україні та окремих її регіонах, у той час як ефективна державна етнонаціональна політика є загально визнаним засобом забезпечення зрівноваженого перебігу етнополітичних процесів.

Власне кажучи, у такому дослідницькому руслі написана монографія кандидата політичних наук, викладачки кафедри політології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Оксани Липчук, присвячена актуальній темі вітчизняної політичної науки – дослідженню особливостей політико-правового забезпечення життєдіяльності етнонаціональних меншин у сучасній Україні (Липчук О.І. Інституційні засади реалізації прав національних меншин в Україні / О.І.Липчук. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. – 200 с.).

Зокрема у тексті праці з нових методологічних позицій розглядаються концептуальні підходи зарубіжних і вітчизняних вчених до аналізу проблеми захисту прав етнонаціональних меншин, з'ясування суті поняття «етнонаціональна меншина». Авторка, виходячи з головних принципів і положень міжнародного права, ґрунтовно досліджує основні етапи, особливості формування й еволюції вітчизняної нормативно-правової системи захисту та гарантування прав етнонаціональних меншин, їх конституційно-правового статусу, організаційно-правових форм інституціоналізації. Відтак у монографії аналізуються новітні тенденції в міжнародному законодавстві та головні проблеми українського законодавства у сфері захисту прав етнонаціональних меншин, різні механізми їх реалізації.

У цьому контексті значної уваги авторка надає провідній ролі держави та її інститутів як інтеграційного фактора забезпечення даних

прав у суспільстві перехідного типу (с.16-67). Для більшого розуміння цієї проблеми розглядаються конституційно-правові аспекти забезпечення прав етнічних спільнот на національно-культурну автономію та політичне представництво в органах влади, визначаються об'єктивні передумови й основні політико-правові механізми гарантування належного представництва етнонаціональних меншин в органах влади та місцевого самоврядування (с.68-121). З огляду на це доведено необхідність подальшого зміцнення політико-правових засад захисту та забезпечення прав етнонаціональних меншин у контексті формування ефективної системи суспільно-державного регулювання етнополітичних процесів і міжнаціональної взаємодії (с.122-168).

Висновки (с.169-175) репрезентованого дослідження можуть бути використані в науково-пошуковій роботі, при створенні узагальнюючих праць, навчальних посібників з царини політичних інститутів та процесів, етнополітології та етносторонності, а також для викладання у вищих навчальних закладах курсів етнополітології та політичної регіоналістики. Окремі аспекти дослідження можуть бути використані органами державної влади у здійсненні державної політики в галузі етнонаціональних взаємин з метою зрівноваження регіонально-етнополітичних процесів. Це зокрема, територіальна консолідація, подолання регіонального відчуження та інерції історичної територіально-політичної роз'єднаності в рамках самої української етнічної нації; консолідація української політичної нації; кристалізація культурної ідентичності України; попередження й уникнення регіональних етноконфліктів у таких транскордонних й поліетнічних регіонах, якими, на нашу думку, сьогодні є Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська області, а також Автономна Республіка Крим. Адже етнонаціональні взаємини тут ускладнюються: висока етнонаціональна мозаїчність і етнонаціональна поліреальність; високий ступінь кризи української ідентичності, який збільшує ймовірність підтримки населенням маргінальних чи деструктивних щодо загальнодержавних інтересів політичних лозунгів; низький рівень компліментарності міжетнічних взаємин.

Теоретичні розробки авторки і висновки, що впливають зі змісту дослідження, можуть використовуватися у навчальному процесі при викладанні навчальних і спеціальних курсів вищої школи: «Політичні інститути та процеси в Україні», «Етнополітологія», «Політична регіоналістика», «Аналіз державної політики», «Державне управління та місцеве самоврядування».

Емпіричний матеріал, наведений у монографії, дозволяє на сучасному етапі етнополітики в Україні певною мірою забезпечити загальнонаціональний збалансований вплив, з одного боку, вітчизняних політичних партій, а з другого – громадських і культурних організацій етнонаціональних меншин, тим самим глибше зрозуміти формування національної ідеї і

політичної нації, поглиблення етнокультурної ідентичності тощо. На наш погляд, основні положення, висновки та рекомендації монографічного дослідження О.І. Липчук можуть застосовуватися й при підготовці матеріалів для розроблення окремих питань державної етнопонаціональної політики України.

Дослідження молоді івано-франківської дослідниці поповнює невелику на сьогодні збірку з проблем етнополітики України, зокрема інституційних засад реалізації прав етнопонаціональних меншин, а, отже, становить значний науковий інтерес як для фахівців, так і широкого читачького загалу.